

KADOC

Documentatie- en Onderzoekscentrum
voor Religie, Cultuur en Samenleving
Interfacultair centrum K.U.Leuven

NIEUWSBRIEF

01 | 02 | 03 | 04 | 05 | 06 | 07 | 08 | 09 | 10 | 11 | 12 | 2007

Tentoonstelling

Naar waarde geschat. Tekeningen uit het glazeniersatelier Capronnier

Van 18 april tot 16 juni loopt op KADOC een tentoonstelling over het archief van het glazeniersatelier Capronnier. Minister van Cultuur Bert Anciaux kocht het archief eind 2006 voor de Vlaamse Gemeenschap aan omwille van zijn grote (kunst)historische waarde en deponeerde het op KADOC. Het archief Capronnier (1820-1909) is ook zeer belangrijk voor de geschiedenis van de restauratie en de conservatie van tal van historisch waardevolle glasramen.

De gelegenheidstentoonstelling, naar aanleiding van de erfgoeddag van 22 april, is gratis toegankelijk.

Werkten mee aan dit nummer / Lieve Claes / Jan De Maeyer / Carine Dujardin / Peter Heyrman / Godfried Kwanten / Luc Vints

Vormgeving / Alexis Vermeylen

Druk / Peeters, Herent

Verschijnt tweemaandelijks / wordt op aanvraag kosteloos toegezonden

Kantoor van afgifte / 3000 Leuven 1

Verantwoordelijke uitgever / Emiel Lamberts / Schoonzichtlaan 52 / B- 3020 Herent

KADOC / Documentatie- en Onderzoekscentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving

Adres / Vlamingenstraat 39 / B - 3000 Leuven

Telefoon / +32 (0) 16 32 35 00 **Fax** / +32 (0) 16 32 35 01

E-mail / postmaster@kadoc.kuleuven.be **Internet** / <http://kadoc.kuleuven.be>

Giften voor KADOC / kunnen worden overgemaakt op rekeningnummer 734-0194177-89 van de K.U.Leuven met vermelding '400/0000/53084 gift KADOC'. Vanaf 30 euro wordt een fiscaal attest bezorgd.

Uw steun voor de realisatie van het nieuwe erfgoeddepot in Heverlee blijft ook erg welkom. Inlichtingen over de modaliteiten van het bouwfonds vindt u in een speciale brochure die u op eenvoudige aanvraag wordt toegezonden. U kunt natuurlijk ook rechtstreeks het bouwfonds steunen via een overschrijving op rekeningnummer 734-0194177-89 van de K.U.Leuven met vermelding '400/0000/49448 gift KADOC'. Ook daarvoor wordt vanaf 30 euro een fiscaal attest bezorgd.

Cover: uitvoeringstekening voor een glasraam uit het archief Capronnier.

- 4 Gekleurd jeugdwerk
 Archief Katholieke Jeugdraad

- 6 Bouwen aan Europa
 Christendemocraten en het Europese integratieproces

- 10 Als een leger in slagorde geschaard
 Geschiedenis en bronnen van het Marialegioen

- 14 Vrijwilligers in de bloemetjes
 KADOC werkt kwarteeuw met vrijwillariat

4	6	6
10	10	14

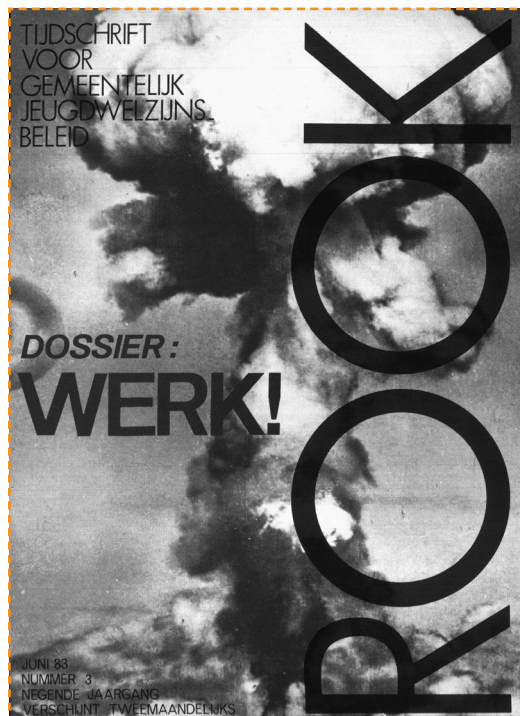
Gekleurd jeugdwerk

Archief Katholieke Jeugdraad

Vlaanderen bezit al decennialang een rijk en divers palet van katholieke jeugdverenigingen met een massale achterban. Sommige jongerenorganisaties leunen aan bij een standsorganisatie; andere werden op parochiale basis georganiseerd. Vanaf 1962 coördineerde de Katholieke Jeugdraad dat netwerk. In januari 2002 verdween die koepelorganisatie. Ze ging op in de pluralistische Vlaamse Jeugdraad. KADOC bewaart het integrale archief van de Katholieke Jeugdraad. Dat geheel werd recent ontsloten. Nauw verbonden met het archief stelt KADOC ook de vele publicaties en audiovisuele materialen van de Katholieke Jeugdraad ter beschikking.

De Katholieke Jeugdraad werd als overkoepelende instantie van katholieke jeugdverenigingen opgericht door de Interdiocesane Raad voor het Apostolaat (IRA). De opdracht daartoe ging uit van het Belgische episcopaat. De raad groeide uit de 'contactvergadering' van het Jeugdverbond voor Katholieke Actie, waar de jeugdbewegingen samen maatschappelijke standpunten bepaalden. De Jeugdraad kreeg een meer coördinerende en vertegenwoordigende opdracht (tegenover politieke en kerkelijke overheden). Bovendien werd hij belast met het opzetten van vormingsinitiatieven voor de kaders in het jeugdwerk en de studie van gemeenschappelijke problemen. Belangenbehartiging, studie en opleiding en het stroomlijnen van het katholieke jeugdwerk behoorden tot de kerntaken.

De bisschoppen hadden met de oprichting van de Jeugdraad een sterke organisatie voor ogen, naar het model van het Nationaal Secretariaat van het Katholiek Onderwijs. Daarom was er ook gezorgd voor een sterke

binding met het episcopaat zelf. De vicarissen van de IRA kregen zitting in de Jeugdraad en zijn secretaris-generaal was bovendien secretaris van de IRA zelf, maar ook van de Algemene Raad der Apostolaatwerken (ARAW). De ARAW was een raadgevend en coördinerend orgaan (1956), waarin diezelfde vicarissen en een aantal vertegenwoordigers van de verschillende apostolaatssectoren zetelden. De Katholieke Jeugdraad was bij de oprichting samengesteld uit de leden van de Interdiocesane Raad voor het Apostolaat (IRA), de aalmoezenier van het Jeugdverbond voor Katholieke Actie (JVKA) en een vertegenwoordiger van (28) katholieke bewegingen, dien-

Illustratie: kft van het tijdschrift Rook (juni 1983), uitgegeven door de Katholieke Jeugdraad, met aandacht voor de jeugdwerkloosheid.

sten en groeperingen van en voor de jeugd. Hij beschikte over een vast secretariaat en een studie- en documentatiecentrum voor het geheel van de jeugdproblematiek. Voor de Vlaamse vleugel werden Michiel Vandekerckhove als voorzitter en Fons D'Hoogh als secretaris-generaal aangesteld.

Na veertig jaar coördinerende en begeleiden-de werking werd de Katholieke Jeugdraad in 2002 opgeheven. Samen met andere levens-beschouwelijk gekleurde jeugdwerkkoepelels ging hij op in de nieuwe neutrale vzw Vlaamse Jeugdraad. Tegelijk kwam een 'Steunpunt Jeugd' van de grond.

De geschiedenis van de Katholieke Jeugdraad werd nog niet geschreven. Het archief en de begeleidende publicaties (onder andere de tijdschriften *Rook* en *Virus*) reiken daar de nodige bouwstenen voor aan. Het archief belicht in detail het ontstaan (met enkele dos-siers over het JVKA), het bestuur, de werking, de evolutie en de standpunten van de raad, evenals de globale ontwikkeling en de pro-gramma's van de aangesloten organisaties. Een groot aantal dossiers betreft de vertegen-wordigende opdracht van de raad in natio-nale (Belgisch Komitee voor Internationaal Jongerenwerk, Dienst voor Jeugdtoerisme, NCOS, Broederlijk Delen, IPB, JVKA, Algemene Raad voor Apostolaatswerken, Nationale Dienst voor Openluchtlevens, Pax Christi, Justitia et Pax, Vlaamse Federatie voor Jeugd-huizen enz.) en internationale (Fédération Mondiale des Jeunesses Féminines Catholi-ques, Council of European National Youth Committees, World Federation of Catholic Youth enz.) (jeugd)organisaties. Er zijn bundels aanwezig met betrekking tot de deelname aan een veelheid van commissies, werkgroepen, congressen, studiedagen en manifestaties.

Illustratie: een voorbeeld van het maatschappelijk engagement van de Katholieke Jeugdraad. Hij riep mee op tot deelname aan deze optocht tegen de honger in de wereld.

Op het meer inhoudelijke vlak bevat het archief uitgebreide informatie over standpun-ten en programma's, zowel van de Katholieke Jeugdraad zelf als van zijn leden. Het biedt een schitterende tijdspiegel van maatschappelijke thema's als jongeren en geloof, jeugdwerk-loosheid, ontwikkelingssamenwerking, leer- en dienstplicht, kredieturen en educatief verlof, vredesbeweging, relatievorming, jongerencul-tuur en -inspraak, jeugdtoerisme enzovoort.

Het archief werpt ten slotte een licht op het politieke beleid inzake jeugd(organisaties), vooral op de decreetgeving op Vlaams vlak. De bundels tonen in detail de voorbereiding van die wetgevende initiatieven en de wijze waarop de Katholieke Jeugdraad zijn accenten en aandachtspunten trachtte te realiseren.

Het archief van de Katholieke Jeugdraad is toegankelijk na toestemming van KADOC. Het gepubliceerde materiaal is vanzelfsprekend vrij raadpleegbaar.

Godfried Kwanten

Bouwen aan Europa

Christendemocraten en het Europese integratieproces

Vijftig jaar geleden, op 25 maart 1957, legde het Verdrag van Rome de grondvesten van een eengemaakt Europa. Sindsdien zette dat integratieproces zich, ondanks periodieke crisissen, onstuitbaar voort. Nieuwe lidstaten sloten aan. Partijen verenigden zich over de landsgrenzen heen. Supranationale instellingen wonnen aan belang. Europa strekte zich over steeds nieuwe maatschappelijke domeinen uit. Bij die evolutie speelden de christendemocraten een vooraanstaande rol. De KADOC-collecties (archieven en publicaties) illustreren die nauwe betrokkenheid en bieden de onderzoeker een blik op diverse facetten van de Europese eenwording.

De pioniersfase

Het archief van Jean-Charles Snoy et d'Oppuers (1907-1991), topambtenaar op Economische Zaken en technocraat, betreft precies de aanloop tot de ondertekening van het Verdrag van Rome. Hij was de leider van de Belgische delegatie op de voorbereidende Conferentie van Messina (juni 1955) en zou met de socialistische minister van Buitenlandse Zaken Paul-Henri Spaak een belangrijke stempel drukken op de uiteindelijke Romeinse akkoorden die leidden tot de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap en Euratom.

Maart 1957 betekende een mijlpaal inzake Europese coöperatie, maar was geen startpunt. Al vanaf de jaren 1930 wisselden katholieken, vaak in informele groepen bestaande uit politici, sociale leiders en/of intellectuelen,

van gedachten over de wenselijkheid van Europese samenwerking en de concrete vormen die ze moest aannemen. Na mei 1945 wonnen die discussies onder christendemocraten nog aan intensiteit en belang. Op de puinhopen van de Tweede Wereldoorlog moest een nieuw Europa worden opgericht. De creatie van een duurzame vrede tussen de ervijanden Frankrijk en Duitsland was daarbij de prioritaire betrachting. Al snel voegden zich daarbij nog andere doelstellingen. Samenwerking moest het christelijke Avondland vrijwaren voor de communistische dreiging uit het Oosten. Een sterk Europa moest ten slotte ook een economisch tegen-

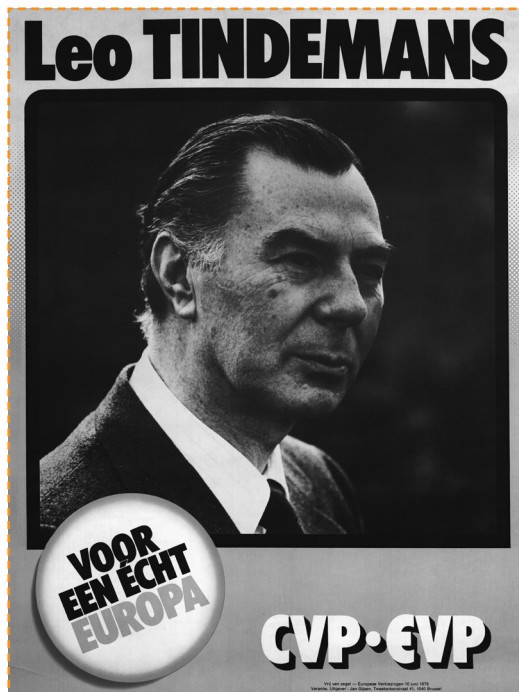
Illustratie: Paul-Henri: Spaak en Jean-Charles Snoy et d'Oppuers ondertekenen voor België de verdragen van Rome, 1957. Een foto uit het archief van Snoy.

wicht vormen tegen de Verenigde Staten van Amerika die als grootmacht versterkt uit de oorlog waren gekomen en Europa definitief in een tweederangsrol leken te hebben gedrongen.

Die doelstellingen vinden we terug in de programma's van de toenmalige CVP en van haar Europese zusterpartijen. Ze worden ook verwoord tijdens congressen en in manifesten van de Nouvelles Equipes Internationales (NEI), het samenwerkingsproject tussen Europese christendemocraten dat in 1947 van start ging en van de toenadering tussen de (West-) Europese landen zijn belangrijkste aandachtspunt maakte.

Bestond er in christendemocratische milieus wel een consensus over de noodzaak van meer Europese coöperatie, dan vormde die politieke familie allerm minst een monolithisch blok als het ging over de diepgang en de snelheid van die integratie. Over de mate waarin soevereine staten (een deel van) hun bevoegdheden dienden af te staan aan een supranationale autoriteit bestonden er meer dan accentverschillen. Trouwens, zelfs over de vormen die de samenwerking tussen christendemocratische partijen op Europees vlak moest aannemen, liepen in de jaren 1950-1960 de meningen sterk uiteen. Sommigen oordeelden dat een onderonsje tussen christendemocratische prominenten voorlopig volstond, omdat de onderlinge verschillen op organisatorisch, confessioneel en doctrinair vlak tussen de partijen nog onoverbrugbaar waren. Slechts weinigen pleitten voor structurele en intensieve banden op het niveau van de partijen.

De discussies over die strijdpunten vinden we terug in de archieven van de CVP, haar studiedienst CEPESS en zijn directeur Robert Houben (1905-1992). Het archief van August-Edmond De Schryver (1898-1991), voorzitter van de NEI van 1949 tot 1959, bevat over die disputen bijzonder rijke correspondenten-

tie. KADOC beschikt niet over het archieven van de Nouvelles Equipes Internationales, noch van de opvolgers ervan. Die bevinden zich in Bonn onder de hoede van de Konrad Adenauer Stiftung. Het centrum bewaart wel belangrijke reeksen m.b.t. de NEI in persoonsarchieven, samen met de NEI-publicaties en het archief van de Union Internationale des Jeunes-Démocrates Chrétiens.

Gedreven Europeeërs

Dat de Belgische christendemocraten overtuigde pleitbezorgers waren van de Europese idee, blijkt uit vele persoonsarchieven op KADOC. Verscheidene Belgische christendemocraten lieten zich als lid van een toen weliswaar nog weinig invloedrijk Europees parlement niet onbetuigd bij de verspreiding van de Europese idee en timmerden mee aan de uitbouw van de Europese constructie.

Illustratie: affiche van Leo Tindemans n.a.v. de eerste Europese verkiezingen van 10 juni 1979.

Tot de belangrijkste bestanden behoren die van Hendrik Heyman, Alfred Bertrand, Josse Mertens de Wilmars, Robert De Man, Victor Leemans, Maurice Dewulf, Raf Chanterie en Bert Croux.

In het spoor van De Schryver zouden nog diverse Belgische christendemocraten een toonaangevende rol spelen inzake Europese samenwerking. Het archief van partijvoorzitter en premier Theo Lefèvre (1914-1973) toont een overtuigd Europeëer die vooral via informele groepen en bewegingen aan de Europese kar trok. Leo Tindemans ('Mister Europe') was jarenlang het boegbeeld van de Europese christendemocratie en de vaandeldrager van de Europese idee. Zijn rapport over een Europese 'politieke unie' legde mee de fundamenten van het huidige Europa. Na de *economische* - zo betoogde hij daarin - was de tijd rijp voor een *politieke* integratie, voor rechtstreekse verkiezingen en voor sterke supranationale instellingen, in de eerste plaats een werkelijk representatief Europees parlement. Als premier en minister van Buitenlandse Zaken zou Tindemans die politieke integratie mee realiseren. Het archief van Paul De Keersmaeker, staatssecretaris van Landbouw en Economische Zaken (1981-1992), illustreert uitstekend de repercussies van de Europese regelgeving op de terreinen waarvoor hij bevoegd was. In de archieven van Mark Eyskens (premier en minister van Buitenlandse Zaken) en eerste minister Jean-Luc Dehaene treffen we lijvige dossiers aan over Europese topontmoetingen en over het Belgische voorzitterschap. Ze illustreren de rol van kleine landen in het proces van Europese compromisvorming.

Het 'Europese middenveld'

De Europese eenwording was en is evenwel niet uitsluitend een politiek-institutioneel proces. Brussel en Straatsburg lieten zich in toenemende mate voelen op diverse maatschappelijke terreinen. Dat merken we over-

duidelijk in de op KADOC bewaarde archieven van organisaties die op hun actiedomein sterk geconfronteerd worden met het Europese beleid. Wellicht gold dat het meest voor de Belgische Boerenbond. Landbouw was een van de eerste en meest geïntegreerde beleidsdomeinen. Europa drong al in een vroeg stadium door tot op het erf van de boer. De Belgische Boerenbond volgde de evolutie niet alleen met argusogen, maar trachtte dat proces ook te sturen via bevriende politici, via aanwezigheid in commissies en werkgroepen en via studie- en lobbyactiviteiten.

In een iets later stadium zouden ook andere Belgische/Vlaamse sociale organisaties dat voorbeeld volgen en op Europees vlak 'globaliseren'. Zij gingen samenwerkingsverbanden aan met verwante verenigingen, later ook met partners van een andere ideologie, stroomlijnden hun kanalen van politieke beïnvloeding en participeerden aan advies- en studieorganen. Dat fenomeen deed zich zowel in de christelijke arbeidersbeweging (in het bijzonder de vakbond) voor, als in de beweging voor werkgevers en voor middenstanders en zelfstandige beroepen, de organisaties van Caritas Catholica en het katholiek onderwijs. Hun archieven tonen hoe die intermediaire groepen - in zeer algemene termen gesteld - een vooral economisch georiënteerd integratieproces met wisselend succes trachtten aan te vullen met een sociale en culturele dimensie.

Vele archieven m.b.t. Europa zijn op KADOC al vrij toegankelijk. Voor bestanden die betrekking hebben op de afgelopen dertig jaar, kan er voorbehoud worden gemaakt wegens hun vertrouwelijk of persoonlijk karakter.

Godfried Kwanten

Illustratie: oproep van de Boerenbond om deel te nemen aan de Europese boerenbetoging in Brussel op 23 maart 1971.

EUROPA?

MET LONENDE PRIJZEN

JA

BOEREN BETOGING

BRUSSEL 23 MAART 1971

Met van zegel volgens artikel 198 alinea 5. - Mag niet aangebracht worden op een openbare plaats. - Verantw. uitg.: A.-E. Evers, Minderbroedersstraat 8, 3000 Leuven.

Als een leger in slagorde geschaard

Geschiedenis en bronnen van het Marialegioen

Wie is Zij die daar komt als het rijzend Morgenrood, liefelijk als de maan, heerlijk als de zon, geducht als een leger in slagorde geschaard? Die vraag weerklonk in de jaren 1950 en 1960 herhaaldelijk in menig parochielokaal. Ze is een citaat - haast een mantra - uit een van de centrale gebeden van het Marialegioen, een wat minder bekende, maar toch erg belangrijke katholieke lekenorganisatie, die haast op militaire leest was geschoeid. De positie en de verantwoordelijkheden van de leken in de katholieke kerk blijven ook vandaag een erg actueel vraagstuk. KADOC bewaart tal van bronnen en documentatie aangaande de evolutie van dat lekenapostolaat, zowel in de theorie als in de praktijk. Het Marialegioen is daar een mooi voorbeeld van.

Het Marialegioen heeft Ierse wortels. Stichter was de ambtenaar Frank (Francis Michael) Duff (1889-1980). Hij was sinds 1913 lid van de Vincentianen en ook derdeordeling van de karmelieten. Samen met de diocesane priester Michael Toher vormde hij in Dublin op 7 september 1921 met enkele vrouwen een 'Gemeenschap van Onze-Lieve-Vrouw van Barmhartigheid'. In 1925 werd dat genootschap omgedoopt tot Legio Mariae. Duff richtte ook opvanghuizen op voor daklozen en kansarmen. Vanaf 1928 werd het legioen geïntroduceerd in Schotland. Drie jaar later kon Duff het nieuwe 'werk' voorstellen aan paus Pius XI. Daarna volgden stichtingen in de Verenigde Staten en India (1931) en in China (1937). Vandaag is het legioen actief over de hele wereld en telt het ca. 2,2 miljoen actieve leden.

Op het Europese vasteland kreeg het legioen pas na de Tweede Wereldoorlog vaste voet aan de grond. De eerste Belgische afdeling werd in 1946 opgericht in Luik. Belangrijke impulsen gingen uit van het mariale jaar 1947, het door paus Pius XII op 1 november 1950 afgekondigde dogma van Maria-tenhemel-opneming en de herdenking in 1954 van het honderd jaar oude dogma van Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangen. Geen wonder dat de altijd al mariale montfortanen zich ont-

Illustratie: bidprentje van het Marialegioen met zijn kenmerkende symbolen en iconografie.

popten tot belangrijke propagandisten van de beweging. Hun stichter Louis-Marie Grignon de Montfort (1673-1716) werd uitgeroepen tot 'geestelijke vader' van het legioen. Ook kardinaal Leo-Jozef Suenens ondersteunde de organisatie. In 1961 telde het legioen in België ca. 900 afdelingen met 9000 actieve leden. Vorig jaar, toen de vereniging haar 60-jarige jubileum vierde, was dat ledenaantal in Vlaanderen geslonken tot ca. 200.

Doel en werking

Als doelstelling formuleerde het Marialegioen "de heiliging van zijn leden door gebed en actieve medewerking, onder kerkelijke leiding, aan de taak van Maria en de kerk om de kop van de slang te verpletteren en het rijk van Christus uit te breiden." Leden van het legioen stelden zich ter beschikking van de diocesane en lokale clerus om ingeschakeld te worden in elke vorm van praktische zielzorg en apostolaat. De organisatie vroeg van haar leden een strikte gehoorzaamheid en discipline: eigen initiatief werd niet aangemoedigd, zelfs ontraden. Het voorbeeld van Maria moest de leden inspireren tot 'diepe nederigheid', 'volmaakte gehoorzaamheid' en 'totale zelfverloochening'. Die oproep tot nederigheid werd gepaard aan een zeer slagvaardige ingesteldheid. De legionairs stonden ter beschikking van de kerk, zowel in daad als in gebed, en mochten daarbij geen enkele opdracht uit de weg gaan. Legioendienst impliceerde idealisme, offervaardigheid, volharding en 'zelfoverwinning'. Die houding moest worden gevoed door een "innige devotie tot Maria, de 'koningin' van het Legioen".

De structuur van het Marialegioen, zijn symbolen en iconografie, het jargon en de beeldspraak die er werden gehanteerd, kortom de hele organisatiecultuur, ondersteunden die visie. Ze grepen in belangrijke mate terug op de militaire organisatie van het Romeinse Rijk. Het centrale insigne/logo van het legioen,

het *vexillum legionis*, had de vorm van een standaard, uitdrukkelijk geïnspireerd op die van de Romeinse legereenheden. De adelaar was vervangen door een duif; centraal stond een afbeelding van Maria-Onbevleete-Ontvangenis; de basis werd gevormd door een wereldbol. De symboliek was duidelijk: de Heilige Geest zou door Maria de wereld veroveren. De organisatie beschouwde apostolaatswerk als een strijd, de geseculariseerde wereld als een slagveld.

Een lokale eenheid van het Marialegioen werd *presidium* genoemd, de leden *legionairs*. Zij kwamen wekelijks samen. Het scenario van die bijeenkomsten was strikt omschreven, met als vaste onderdelen onder meer het rozenkransgebed en een geestelijke lezing. Legionairs die zich hadden onderscheiden, kregen medailles en verwierven soms de rang van *pretoriaan*. Elk presidium droeg een mariale naam en werd begeleid door een *geestelijke directeur* (priester). De *praeses* (de voorzitter) en de andere bestuursleden werden doorgaans betiteld als *officieren*. Leden die de organisatie door middel van gebed ondersteunden, maar niet actief meewerkten, werden *auxiliares* (hulptroepen) of *adjutoria-nen* genoemd.

Een militante internationale organisatie ...

Het Marialegioen was uitdrukkelijk opgevat als een internationale organisatie. De leden wisten dat ze via hun presidium deel uitmaakten van een wijd verspreide, maar uniform georganiseerde vereniging. In alle landen waar het legioen voet aan de grond kreeg, werd dezelfde, piramidale structuur ingevoerd. Tijdens iedere bijeenkomst werd het gebed van het Marialegioen gebeden, de *Catena Legionis*. Boven de presidia functioneerden overkoepelende organen: de *Curia* (regionaal), het *Comitium* en de Senaat (landelijk). Het centrale internationale orgaan, het

Concilium Legionis, bleef gevestigd in Dublin. De internationale verbondenheid werd vanaf 1931 benadrukt door de jaarlijkse *Acies*-ceremonie op 29 maart: van legionairs werd verwacht dat ze die dag collectief hun toewijding aan Onze-Lieve-Vrouw bevestigden. Vanaf 1939 werden ook legioencongressen gehouden. Ook het feest van Maria-Onbevleete-Ontvangenis (8 december) vormde een ankerpunt in het werkingsjaar.

Die internationale verbondenheid en organisatie, de uitdrukkelijke oproep tot het inschakelen van 'leken-missionarissen' in het apostolaatswerk van de kerk, de autonome organisatie maar onder de uitdrukkelijke leiding van de clerus, het zijn allemaal kenmerken van het Marialegioen die onmiddellijk doen denken aan de Katholieke Actie. Met die beweging en haar lijfspreuk *omnia instaurare in Christo* deelde het legioen trouwens ook zijn militante ingesteldheid. Toch waren er ook verschillen. Terwijl de Katholieke Actie een domeinspecifiek apostolaat wilde ontplooiën en daartoe voorzag in de creatie van categoriale suborganisaties (in Vlaanderen bijvoorbeeld voor jongeren, vrouwen, mannen, hoog- en jongstudenten, jonge arbeiders, landbouwersjeugd, middenstand en burgerij), werden de presidia van het Marialegioen uitdrukkelijk opgebouwd vanuit en gekoppeld aan het parochiale weefsel. In principe rekruteerde de organisatie in alle sociale lagen, over de standen heen. Tussen de legionairs werd geen onderscheid gemaakt. Pas in 1955 werd een afzonderlijke categorie van 'patriciërs' in het leven geroepen.

Van alle legionairs werd verwacht dat ze zich actief zouden inzetten voor kerk en geloof. Ze waren betrokken bij een hele resem apostolaatswerken. Straatapostolaat door huisbezoeken aan bij voorkeur zieken of kansarmen stond hoog aangeschreven. Materiële hulp was echter verboden: dat was een taak die werd overgelaten aan de vincentianen. Ook zelfstudie werd beschouwd als cruciaal,

met het handboek (eerste editie in 1928) als centraal instrument. In de praktijk waren de parochiale presidia van het Marialegioen vaak een verzamelplaats voor de leken die actief en centraal waren betrokken bij de lokale pastoraal.

... van groot parochiaal belang

Door zijn lokale parochiale structuur nam het Marialegioen een bijzondere plaats in de ontwikkeling van het parochiale leven in. Door het feit dat de leden wekelijks in gebed samenkwamen en er tijdens de zittingen aandacht werd besteed aan de noden van kerk en parochie waren ze zeer inzetbaar voor het lokale kerkelijke leven. Zij putten daarbij inspiratie uit de zelfstudie die werd gepromoot. Hun voornaamste actiemiddel waren de huisbezoeken in de parochie, niet alleen aan zieken of hulpbehoevenden, maar aan elk gezin. Ze riepen de gezinnen op tot regelmatig kerkbezoek, herinnerden hen aan de paasplicht (de zgn. paasacties), propageerden de 'goede pers' en riepen hen op tot actief lidmaatschap van de parochiale religieuze, culturele en maatschappelijke organisaties. Speciale aandacht ging daarbij uit naar de jeugd en de uitbouw van de jeugdorganisaties. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat het Marialegioen tijdens de schoolstrijd van 1954-1958 een militante rol vervulde en de ouders systematisch voorhield hun kinderen naar de vrije scholen te sturen.

Heel bekend was het Marialegioen voor zijn onthaalfunctie van nieuwe parochianen, waarbij de vrouwelijke leden vooral de jonge moeders gingen opzoeken. Bijzondere interesse ging ook naar de jonggehuwden. Het Marialegioen stelde op die manier in de jaren 1950 de parochies in staat om de bevolkingsaan groei in nieuwe verkavelingen te volgen. De legionairs waren de belangrijkste medewerkers van de pastoor en vaak ook de sleutelfiguren in het parochiale verenigings-

leven. Op de wekelijkse samenkomsten van het presidium rapporteerden ze over hun bevindingen, de visies en levenswijzen die in de parochie aanwezig waren. Zo behield de voorzitter, maar vooral de clerus, een overzicht en konden ook specifieke acties worden ontplooid. De werkingskosten van het presidium werden gedragen door de persoonlijke giften van de leden.

Tot op zekere hoogte is het belang van het Marialegioen te vergelijken met dat van de vincentianen voor de aanzet van het organisatiekatholicisme honderd jaar eerder, ca. 1850. Recente microstudies van parochies in het aartsbisdom Mechelen-Brussel maken duidelijk dat vanuit het Marialegioen de implementatie van het tweede Vaticaans concilie ofwel mee werd gedragen (invoering van de volkstaal, lectoren, parochieraad, catechese), maar soms ook weerwerk kreeg. Sloeg de formule van een militante lekenorganisatie in de jaren 1970 niet echt meer aan, dan had een groot aantal leden zich ondertussen enthousiast gestort op de opbouw van de postconciliaire kerk in Vlaanderen (België), terwijl anderen dan weer de gelederen versterkten van organisaties die hartstochtelijk pleitten voor het behoud van de traditionele kerk.

*Illustratie: een typische presidiumvergadering.
Foto gepubliceerd in het handboek van het Marialegioen, 1950.*

Onder meer wegens die inzet van het Marialegioen voor de parochieopbouw is verder studiewerk van de organisatie en haar werking meer dan wenselijk. Waardevolle onderzoekspistes lijken bijvoorbeeld de verspreiding en interne organisatie van het legioen in Vlaanderen, zijn organisatiecultuur en discours, maar ook zijn (centrale) rol in de ontwikkeling en structurering van (parochiale) kerkelijke apostolaats(net)werken. De studie van het Marialegioen lijkt essentieel voor een goed begrip van de historische ontwikkeling van het lekenapostolaat in Vlaanderen. Ook de betekenis van Vlaamse missionarissen in de verspreiding van het Marialegioen in bijvoorbeeld China en Congo is te onderzoeken.

KADOC bewaart vandaag over het legioen al diverse interessante bronnenreeksen, bijvoorbeeld de centrale ledentijdschriften, enkele archiefbestanden, audiovisuele documenten en mondelinge getuigenissen. De belangrijkste zijn afkomstig van de Curia Regina Mundi uit Leuven, de Curia van Hasselt of het Presidium O.-L.-Vrouw der Blinden van Herent. Het onderzoek vergt echter bijkomend bronnenmateriaal, bijvoorbeeld afkomstig van andere regio's of lokaliteiten. Bij deze dus graag een warme oproep ...

Jan De Maeyer / Peter Heyrman

Vrijwilligers in de bloemetjes

KADOC werkt kwarteeuw met voluntariaat

Vanuit maatschappelijk oogpunt is vrijwilligerswerk allerm minst evident. In een samenleving waar gerekend wordt met economische meerwaarden, is vrijwillig engagement niet vanzelfsprekend. Nochtans is de nood groot, vooral in de sociale en culturele sector, waar de overheidsfinanciering ontoereikend is. Sinds de oprichting van KADOC, nu ruim dertig jaar geleden, kan het centrum dankbaar een beroep doen op de belangeloze inzet van een hele schare vrijwilligers. Naar aanleiding van de week van de vrijwilliger (3 tot 11 maart) willen we die medewerkers van harte danken voor hun jarenlange inzet.

Gestart met één schrijfmachine en één vrijwilliger

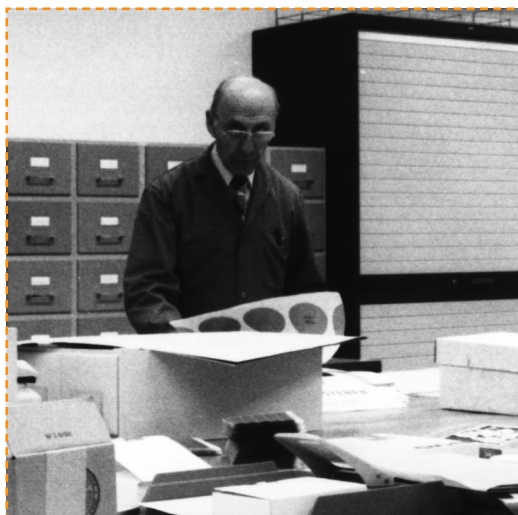
Een korte terugblik op de geschiedenis van KADOC leert dat vrijwillig engagement een belangrijke rol heeft gespeeld in de ontstaans-geschiedenis van de instelling. Aanvankelijk was "een erfgoedcentrum voor de opvang van het documentaire patrimonium van het katholieke middenveld" niet meer dan een idee in het hoofd van enkele historici en professoren. Toen KADOC na het fiat van de academische overheid (7 juli 1976) van start kon gaan, eerst in de voormalige bibliotheek van de faculteit Godgeleerdheid (Maria Theresiacollega, 1978-1981) en nadien op de zolderruimten van de Centrale Bibliotheek (Ladeuzeplein, 1981-1990), was een groot deel van zijn activiteiten gestoeld op vrijwillig engagement. Het is pas nadat het centrum in 1985 door de Vlaamse regering werd erkend en gesubsidieerd als

"privaatrechtelijk archief- en documentatiecentrum" dat er een stevigere financiële basis ontstond en een aantal vaste medewerkers in dienst konden worden genomen. Voordien werd noodgedwongen een beroep gedaan op de tewerkstellingsprojecten van het Bijzonder Tijdelijk Kader (BTK) en het Derde Arbeidscircuit (DAC) én op vrijwilligers. In de historische notulen van het centrum heet het dat "KADOC gestart is met één schrijfmachine, enkele boekenrekken en één vrijwilliger".

Veelheid van taken

Tijdens de beginjaren werden vrijwilligers op KADOC voor een brede waaier van taken aangesproken, gaande van erfgoedbeheer tot personeelsadministratie. De eerste vrijwilligers waren vrijgestelden uit religieuze instituten: een historicus-minderbroeder voor het erfgoedbeheer en een vrijgestelde religieuze-onderwijzeres voor de personeelsadministratie en de boekhouding. Samen met de uitbouw van het centrum groeide ook het aantal vrijwilligers. Ze kregen geleidelijk meer specifieke taken, zoals herbestemming van de dubbelen, boekverzorging, klasseren van bidden devotieprentjes, ordening en beschrijving van de disparate archiefcollecties. Parallel met de verschuiving en diversificatie van de taken veranderde ook het profiel van de vrijwilliger: vroeggepensioneerde leken uit de ruimere kennissen- en vriendenkring van KADOC. Recent merken we een nieuwe verschuiving in het takenpakket en het profiel van de KADOC-vrijwilliger.

Als gevolg van de exponentiële aangroei van de erfgoedcollecties van KADOC, gekoppeld

aan de structurele onderfinanciering van het centrum is er een grotere nood aan vrijwilligers ontstaan. Die vrijwilligers worden meer en meer aangesproken voor erfgoedtaken die vroeger door het reguliere personeel werden uitgevoerd, zoals het nakijken van boeken op bezit in de catalogus, aanvullingen en beheer van deelcollecties die nog niet via de catalogus zijn ontsloten, preservatietaken, zoals het vergelijken van nieuwe aanwinsten met het magazijnexemplaar, beheer van de schaduwcollectie van veel geraadpleegde boeken en tijdschriften. In de archiefsector worden vrijwilligers ingezet voor inhoudsbeschrijvingen en plaatsingslijsten van archieven en het klasseren en ontdebellen van audiovisuele deelcollecties. In de marge van de verdere uitbouw van de onderzoeksfunctie van KADOC werden een aantal onderzoeksondersteunende taken, zoals het exciperen van bronnen en gegevensinvoer in een relationele databank, uitbesteed aan kwaliteitsvolle vrijwilligers. Heel recent is - dankzij pc en internetaansluiting - het "thuiswerk voor vrijwilligers" ontstaan. De KADOC-vrijwilliger is nu meer een buitenstaander, die zich spontaan aanbiedt of reageert op een 'vacature'.

Illustratie: twee foto's "uit de oude doos": vrijwilligers op KADOC in de jaren 1980.

Statuut van de vrijwilliger

Al vrij vroeg heeft KADOC een aantal afspraken ontwikkeld over het werken met vrijwilligers. De indienstneming gebeurt weloverwogen. Eerst hebben één of meerdere kennismakingsgesprekken plaats, zodat potentiële vrijwilliger en instelling elkaar beter kunnen leren kennen. Er wordt uiteraard rekening gehouden met de interesses en de voorkeur van de vrijwilliger, maar er wordt ook gepolst naar zijn taakgerichtheid en beschikbaarheid. Er wordt namelijk een zekere regelmaat en continuïteit verwacht bij de uitoefening van de taken. Verder zal de betrokkene zich ook tot op zekere hoogte moeten kunnen inpassen in de bedrijfscultuur van KADOC als interfacultair centrum van de K.U.Leuven.

De kennismakingsprocedure mondt uit in de ondertekening van een vrijwilligerscontract. Er wordt steeds een verzekering afgesloten, die de verplaatsing van en naar het KADOC dekt, alsook de uitoefening van de activiteiten op KADOC en dat terwijl de verzekeringsplicht voor vrijwilligers pas wettelijk geregeld is sinds 1 januari 2007. Vrijwilligers krijgen geen enkele vorm van vergoeding, maar kunnen wel rekenen op de terugbetaling van kosten die zijn gemaakt. Via het K.U.Leuven-vrij-

willigerscontract kunnen ze gebruik maken van de diensten die voor het personeel van de universiteit zijn ontwikkeld; ze krijgen immers een K.U.Leuven-personeelskaart. Het vrijwilligerscontract is steeds van bepaalde duur. Er is voor beide partijen een jaarlijks evaluatiemoment ingebouwd. Verder wordt er veel aandacht besteed aan de opvolging van de taken. Iedere vrijwilliger wordt aan een afdeling gekoppeld. Introductie, opleiding, opvolging en begeleiding gebeuren door een vaste persoon, meestal een stafid, zodat de vrijwilliger zich gemakkelijker in de instelling kan integreren. Vrijwilligers worden ook uitgenodigd voor alle activiteiten die voor de personeelsleden worden georganiseerd, zoals de personeels- en afdelingsvergadering, de jaarlijkse personeelsuitstap, de nieuwjaarsreceptie, voorstellingen van publicaties, vernissages van tentoonstellingen enzovoort. Jaarlijks worden ze in de bloemetjes gezet en krijgen ze een kleine attentie.

Voluntariaat in Vlaanderen, een groeisector?

Vrijwilligerswerk zou in de lift zitten. Volgens Raf De Zutter in *Jobat van De Standaard* (3 maart 2007) zou een op zeven Vlamingen daarin actief zijn. Als voormalige voorzitter van

het Vlaams Steunpunt voor Vrijwilligerswerk heeft hij zich jarenlang ingezet voor de promotie en de juridische bescherming van het vrijwilligerswerk in Vlaanderen. De organisatie, gerund met financiële steun van de Koning Boudewijnstichting, informeert de vrijwilligers over hun rechten en plichten via handleidingen, informatiebrochures, een website (www.vrijwilligerswerk.be) en een tijdschrift.

Door de verbetering van de levenskwaliteit en de feitelijke vervroeging van de pensioenleeftijd is er een grotere beschikbaarheid van energieke, goed opgeleide en kwaliteitsvolle vroeggepensioneerden, onder meer uit de babyboomgeneratie. Velen voelen zich aangesproken om een aangename en zinvolle maatschappelijke activiteit uit te oefenen waarbij ze ook nog iets kunnen bijleren. De idee van 'lifelong learning' die vanuit de huidige kennismaatschappij wordt gepromoot, speelt trouwens in op die behoefte.

Is vrijwilligerswerk trouwens niet een uitstekende remedie tegen vereenzaming en maatschappelijke verzuring? Is het daarom dat een recente zoektocht van KADOC naar vrijwilligers zo'n grote respons kreeg?

Carine Dujardin

Illustratie: twee van de huidige KADOC-vrijwilligers.